

Bio: Zachránce klimatu?

Zpráva organizace foodwatch zaměřená na skleníkový efekt konvenčního a ekologického zemědělství v Německu

Bio: Zachránce klimatu?

Zpráva organizace foodwatch zaměřená na skleníkový efekt konvenčního a ekologického zemědělství v Německu

na základě studie „Dopad německého zemědělství na klima“ Institutu pro ekologický hospodářský výzkum (IÖW)

Překlad: Ekologický institut Veronica, 2009

Úprava a odborné korektury: Petr Ledvina, Jan Hollan

Neprošlo jazykovou ani stylistickou korekturou

Vydala ZO ČSOP Veronica, Brno & Hostětín, 2009

Publikováno se souhlasem organizace foodwatch

Anglické znění přeložené části zprávy a celá zpráva v němčině (52 stran) je ke stažení na stránce

http://www.foodwatch.de/kampagnen__themen/klima/klimastudie_2008/index_ger.html

(výchozí studie IÖW je na stránce

http://www.ioew.de/publikation_single/Klimawirkungen_der_Landwirtschaft_in_Deutschland)

Obsah

Úvod.....	5
Výsledky.....	6
Zemědělství vypouští tolik skleníkových plynů jako silniční doprava.....	6
Ekologické i konvenční zemědělství škodí klimatu.....	6
Klimatický zabiják číslo jedna: zemědělství na mokřadních půdách.....	6
Dlouhodobý cíl v ochraně klimatu: snížení ročních emisí skleníkových plynů ze zemědělství o 80 až 100 milionů tun.....	7
Ekologické zemědělství: není zachránce klimatu.....	7
Efektivní ochrana klimatu skrze zemědělství je možná pouze bez „biopaliv“.....	8
Zemědělství se musí stát součástí politiky v oblasti změny klimatu.....	8
Environmentální daně a emisní poplatky namísto dotací.....	8
Cena za zemědělství přátelštější ke klimatu: drahé maso.....	8
Ekologické značení není vodítkem pro konzum šetrný vůči klimatu.....	8
Jaké jsou vlivy mé stravy na klima?.....	9
Shrnutí a požadavky.....	12

Výsledky a důsledky studie IÖW
„Dopad německého zemědělství na klima“
z pohledu organizace foodwatch

Úvod

V Německu probíhá nejenom debata o tom, která forma zemědělské produkce je lepší, jestli konvenční nebo ekologická, ale také o tom, který typ produkce méně poškozují klima. Příznivci konvenčního zemědělství argumentují většími výnosy a produktivitou, která vytváří nižší množství skleníkových plynů na kilo obilí nebo masa a tím chrání klima.¹ Na druhé straně Zelení požadují „ekologický bonus“, především pro ekologický zemědělský sektor.² Z jejich pohledu je to ospravedlnitelné z důvodu toho, že ekozemědělství nepoužívá chemické pesticidy nebo minerální hnojiva, která značně přispívají ke skleníkovému jevu. A spotřebitelé mají velký zájem o poznání toho, jaké mají jejich stravovací návyky dopady na klima. Velké množství z nich pravděpodobně věří tomu, že ti, co jedí potraviny z ekoprodukce, tím pomáhají chránit klima. Opravdu pomáhají?

Až dosud existovalo příliš málo vědeckých poznatků k tomu, aby bylo možné vést fundovanou debatu. Spolková vláda dala následující odpověď na menšinovou interpelaci Zelených v roce 2007 o rozdílech mezi konvenčním a ekologickým zemědělstvím ve smyslu jejich emisí skleníkových plynů: *„Důkladné, obecně uznávané a komplexní srovnání rozdílů v emisích skleníkových plynů mezi konvenčním a ekologickým zemědělstvím ještě nebylo provedeno.“*³

Na zaplnění této vědomostní mezery organizace foodwatch pověřila Institut pro ekologický hospodářský výzkum (IÖW) zkoumáním příslušného příspěvku konvenčního (tradičního) a ekologického zemědělství v Německu ke skleníkovému efektu. Studie⁴ ukazuje rozdíly v emisích skleníkových plynů použitím příkladů produkce pšenice, vepřového masa, drůbeže, hovězího a mléka. Soustředí se na produkci surovin a nezahrnuje zpracování potravin. Ačkoliv studie zkoumá podrobně pouze tyto oblasti, závěry mohou být použity na zemědělství jako celek. Výsledky ukazují, že v zemědělství se lze vyhnout značnému množství emisí skleníkových plynů. Proto se tedy musí zemědělství stát součástí klimatické politiky v Německu a na úrovni EU – s konkrétními cíli snížení emisí. Zatím tomu tak není.

¹ Rozhovor s Gerdem Sonnleitnerem, Focus Nr. 26, 2007.

² Rozhovor s Renatou Künast, Schrot & Korn, 4/2008.

³ Deutscher Bundestag, Drucksache 16/5346.

⁴ Hirschfeld, Jesko, Julika Weiß, Marcin Preidl & Thomas Korbun (2008): Klimawirkungen der Landwirtschaft. Schriftenreihe des IÖW 186/08. Berlin. Dostupné online jako pdf http://www.ioew.de/en/publications/publication_single/Klimawirkungen_der_Landwirtschaft_in_Deutschland/

Výsledky

Zemědělství vypouští tolik skleníkových plynů jako silniční doprava

S ročními emisemi 133 milionů tun ekvivalentu CO₂ je německé zemědělství odpovědné za zesilování skleníkového jevu téměř tolik jako sektor silniční dopravy. 71 % čili 94 milionů tun je zapříčiněno chovem hospodářských zvířat, značně více než polovina z toho přichází z produkce hovězího masa a mléka. 29 % čili 39 milionů tun připadá na pěstování rostlin pro potravinářství. Navzdory tomuto velkému množství skleníkových plynů není zemědělství částí německé (nebo evropské) klimatické politiky. Spolková vláda to ospravedlňuje tím, že říká, že to není nutné, protože vytváření skleníkových plynů v zemědělském sektoru je zásluhou „přirozených procesů“.⁵ Nicméně rozsah emisí skleníkových plynů ze zemědělství není založen na „přirozených procesech“, ale je určen lidmi zvolenými metodami výroby a stravovacími návyky spotřebitelů.

Ekologické i konvenční zemědělství škodí klimatu

Konvenční i ekologické zemědělství vypouští značné množství skleníkových plynů. Na kilo obilí ekologické zemědělství vytvoří o 60 % méně emisí skleníkových plynů než konvenční metody výroby. Zásluhou naznačených výhod v pěstování plodin jsou jeho celkové emise skleníkových plynů o 15 – 20 % nižší. Nicméně v hovězí a mléčné výrobě ekologické farmy způsobují v některých případech více emisí skleníkových plynů než konvenční farmy. Argument Zelených a ekologických asociací, že ekologické zemědělství je zachránce klimatu a tím si zaslouží „klimatický bonus“ je proto neobhajitelný. Stejně tak tvrzení příznivců konvenčního zemědělství, že konvenční zemědělství je pro klima méně škodlivé než ekologické zemědělství, protože má vyšší výnosy a lepší účinnost.

Klimatický zabiják číslo jedna: zemědělství na mokřadních půdách

Hlavním zdrojem emisí skleníkových plynů jsou bývalé mokřady, které jsou vysušeny a obhospodařeny. Zemědělské využívání někdejších mokřadů je odpovědné za téměř 30 % z celkových emisí, což je přibližně 37 milionů tun, ačkoliv jde v Německu pouze o 1,4 milionu hektarů neboli 8 % zemědělské půdy. Spor o to, zdali je pro ochranu klimatu lepší produkce konvenční nebo ekologická, odvádí pozornost od nejefektivnějšího a nejekonomičtějšího nástroje, který má zemědělství k dispozici: znovuzamokření mokřadních ploch, které jsou dnes intenzivně zemědělsky využívány, a jejich přeměnění na území pro ochranu přírody a biodiverzity.

Na vysušeném mokřadu vychází bilance postupů ekologického zemědělství obecně hůře než metod konvenčního zemědělství, protože požaduje výrazně větší plochu na kilo obilí, masa, mléka atd. Výhody, ze kterých se ekologické zemědělství těží na normální půdě zásluhou menšího využívání hnojiv, jsou v mokřadu převáženy požadavkem na větší plochu. Následkem toho emise z farem, které chovají dobytek na mokřadních půdách, jsou dvakrát vyšší než z konvenční výroby. I v produkci obilí jsou emise z ekologického obdělávání půdy ve vysušeném mokřadu téměř dvojnásobné oproti tradičním metodám.

⁵ Deutscher Bundestag, Drucksache 16/5346.

Ukončení zemědělského využívání mokřadů a jejich přeměnění na oblasti ochrany přírody a biodiverzity by bylo výslovně hospodárné. Na hektaru těchto území způsobuje obdělávání půdy emise 40 tun ekvivalentu CO₂ a chov dobytka 18 tun ročně. Průměrný čistý výnos je 750 euro na hektar pro zemědělce, kteří chovají dobytek a 450 euro na hektar při obdělávání půdy.⁶ Náklady na eliminaci jedné tuny emitovaných skleníkových plynů jsou tak 42 euro na tunu, jestliže se ukončí chov mléčného skotu, a pouhých 11 eur, když se rezignuje na orbu bývalých mokřadních ploch. Pro srovnání, náklady na snížení emisí skleníkových plynů tím, že se pěstuje řepka pro výrobu bionafty, jsou několik stovek euro na tunu CO₂.⁷

Dlouhodobý cíl v ochraně klimatu: snížení ročních emisí skleníkových plynů ze zemědělství o 80 až 100 milionů tun

Cíl německé klimatické politiky je další snížení produkce skleníkových plynů o 20 % do roku 2020 (v porovnání s rokem 1990)⁸. Takový cíl je v zemědělském sektoru dosažitelný důslednou politikou využívání krajiny (znovuzavodňování mokřadních půd) a optimalizací postupů konvenčního a ekologického zemědělství. Naproti tomu cíle pro rok 2050 vyžadují zásadní rozhodnutí. K tomuto roku musejí klesnout emise průmyslových zemí o 60 až 80 %. Pro Německo by to v zemědělském sektoru znamenalo snížení ročních emisí mezi 80 až 100 miliony tun CO₂.

Ekologické zemědělství: není zachránce klimatu

Ekologické zemědělství není samo o sobě zachránce klimatu. Teoreticky může úplný přechod na ekologické zemědělství, pokud bude i klimaticky optimalizované, snížit emise o 15 % až 20 %. Nicméně to nemůže být pro průmyslové země dostačující úspěch v dlouhodobých klimatických cílech, když mají snížit emise do poloviny století o 60 až 80 %. Navíc úplný obrat k ekologickému zemědělství by na dosažení stejné produkce potřeboval o 60 % více plochy, tedy asi 10 milionů hektarů. A to v Německu (a v Evropě) není dosažitelné. V důsledku toho může být ekologické zemědělství provozováno na existující ploše pouze tehdy, jestliže výroba a spotřeba masa (zejména hovězího) a mléka klesne o 70 %.⁹ Emise skleníkových plynů by se snížily úměrně tomu. Rozhodující faktor v příspěvku ekologického zemědělství k ochraně klimatu může tedy primárně spočívat ve snížení výroby zásluhou nižších výnosů na stejné ploše, spíše než v emisně úsporných metodách ekologického zemědělství.

Alternativní klimatickou strategií může být vylepšení technických metod používaných v konvenčním zemědělství především skrze snížení užívání minerálních hnojiv. Toto zlepšení může ušetřit asi 7 % emisí skleníkových plynů. Dodatečná potřebná plocha asi 1 milion hektarů by byla poměrně malá. Ve spojení se snížením výroby a spotřeby masa mohou být zemědělské emise také výrazně sníženy. Nicméně tento obrat by měl méně pozitivních dopadů na životní prostředí než úplný obrat k ekologickému zemědělství, které přispívá k lepší kontrole znečištění vody a k celkovému zlepšení biodiverzity a ochraně krajiny.

⁶ Agrarpolitischer Bericht der Bundesregierung 2007, Teil A, Lage der Landwirtschaft, 1.2.1. Landwirtschaftliche Haupterwerbsbetriebe.

⁷ Posudek Poradního výboru pro zemědělskou politiku při Spolkovém ministerstvu potravin, zemědělství a ochranu spotřebitelů (BMELV), listopad 2007.

⁸ Oficiální cíl redukce je 40 %, ale dvaceti procent bylo již dosaženo – především vlivem kolapsu energeticky náročného průmyslu v NDR.

⁹ Předpokládá se, že plocha pro pěstování plodin na jídlo zůstane nezměněna.

Efektivní ochrana klimatu skrze zemědělství je možná pouze bez „biopaliv“

Efektivní zemědělská klimatická politika vylučuje pěstování surovin pro výrobu pohonných hmot (např. řepky na bionaftu, pšenice na ethanol). Jestliže bude zemědělství reformováno s cílem snižování emisí skleníkových plynů, bude za všech okolností požadovat více půdy: znovuzavodňování bývalých mokřadů a změna zemědělských metod přinese požadavek na dodatečné plochy. Využití půdy pro biopaliva, jak je plánováno v německé a evropské politice týkající se změny klimatu, by tak omezilo pozitivní klimatická opatření nebo jim zabránilo. Protože už se beztak pochybuje se o tom, že zemědělská produkce pohonných může mít pozitivní vliv na klima, bylo by pěstování „biopalivových“ plodin dvojnásobně škodlivé.

Zemědělství se musí stát součástí politiky v oblasti změny klimatu

S ohledem na svůj velký potenciál pro snižování emisí skleníkových plynů je nutné, aby se zemědělství stalo součástí německých a evropských klimatických politik. V tomto ohledu musejí být formulovány konkrétní redukční cíle. Při důsledné proměně využívání půdy, užití ekologických metod produkce a omezení spotřeby masa a mléčných výrobků mohou být roční emise skleníkových plynů sníženy o 80 milionů tun neboli o 60 %. Úsporný cíl Spolkové vlády v oblasti změny klimatu předpokládá do roku 2020 redukci o 270 milionů tun za rok ve všech odvětvích hospodářství, kromě zemědělství. Zemědělství ale představuje značný potenciál úspor, proto nesmí být opomenuto.

Environmentální daně a emisní poplatky namísto dotací

Připravovaná reforma Společné zemědělské politiky EU musí být zaměřena na ochranu klimatu. Stávající systém dotací podporuje platbami za obdělávanou plochu jakoukoliv zemědělskou výrob a je velmi škodlivý pro klima. Systém dotací musí být zrušen a nahrazen systémem environmentálních daní a emisních poplatků. Daně a poplatky musí být uvaleny na emise skleníkových plynů stejně jako na používání vstupů (minerální hnojiva, pesticidy) zatěžujících klima a aplikovány stejným způsobem na ekologické i konvenční zemědělství.

Zahrnutí zemědělství do obchodu s emisemi není proveditelné. Emise z jednotlivých farem jsou příliš rozdílné. Množství emisí se velmi liší v závislosti na příslušných rozdílech v metodách chovu hospodářských zvířat, půdních podmínkách a dalších faktorech.

Cena za zemědělství přátelštější ke klimatu: drahé maso

Environmentální daně, které by měly nahradit dotace (viz výše), povedou zejména k vyšším cenám masa a mléka a k odpovídajícímu poklesu v poptávce. Na druhé straně spotřeba vepřového masa a drůbeže, které jsou obecně méně škodlivé pro klima, by se zvýšila. Ale výrazný pokles spotřeby a produkce masa, stejně jako pokles plýtvání masem¹⁰ by měl nejen negativní ale i pozitivní vliv na stravování v Německu, které je založeno na nadměrném požívání masa. Ve světle vyšší ceny potravin musí ale sociální politika zajistit, aby měl každý dostatek vyvážené stravy.

Ekologické značení není vodítkem pro konzum šetrný vůči klimatu

Ekologické značení neposkytuje dostatečné vodítko pro spotřebitele, kteří se chtějí stravovat ekologicky a chránit klima. Emise skleníkových plynů totiž nejsou součástí kritérií pro eko-

¹⁰ V současnosti se vinou nízké ceny nekonzumuje asi třetina každého poraženého zvířete..

-značení. Například produkce biomléka způsobuje větší emise skleníkových plynů, pokud mléko pochází z průměrné ekologické farmy, než když je mléko z konvenční farmy s klimaticky optimalizovanými metodami chovu dojníc. Produkce ekologického hovězího (voli na výkrm) způsobí až o 60 % více emisí skleníkových plynů než konvenční produkce (býci na výkrm).

„CO₂-značení“ produktů není podle našeho názoru realizovatelné. Dopady daného produktu na klima, jak z výroby surovin, tak z dalšího zpracování a dopravy, jsou velmi rozdílné. CO₂-značení by buď znamenalo příliš vysoké úsilí při zjišťování a kontrole, nebo by bylo nicneříkající. Obtíže nejsou jen ve srovnávání v rámci jednoho typu výrobku, i srovnávání různých výrobků jako např. vepřového masa, kuřecího masa, salámů, sýrů a mléka by spotřebitele přetěžovalo a tak by se stávalo neúčinným. Informace pro spotřebitele musejí být snadné a lehce pochopitelné. CO₂-značení proto nemůže nahrazovat účinné politiky v oblasti změny klimatu. Ty musejí začínat v zemědělské výrobě a tu patřičně regulovat.

Pro emise skleníkových plynů je méně relevantní fakt, zda spotřebitelé jedí ekologické či konvenční produkty. Mnohem důležitější je množství hovězího masa a mléčných produktů, které konzumují, bez ohledu na to, zda byly vyrobeny ekologicky nebo konvenčně. Spotřebitelé, kteří se stravují konvenčně, ale jedí méně masa a mléčných výrobků, poškozují klima mnohem méně, než spotřebitelé s vysokou spotřebou hovězího masa a mléčných výrobků z ekologického zemědělství.

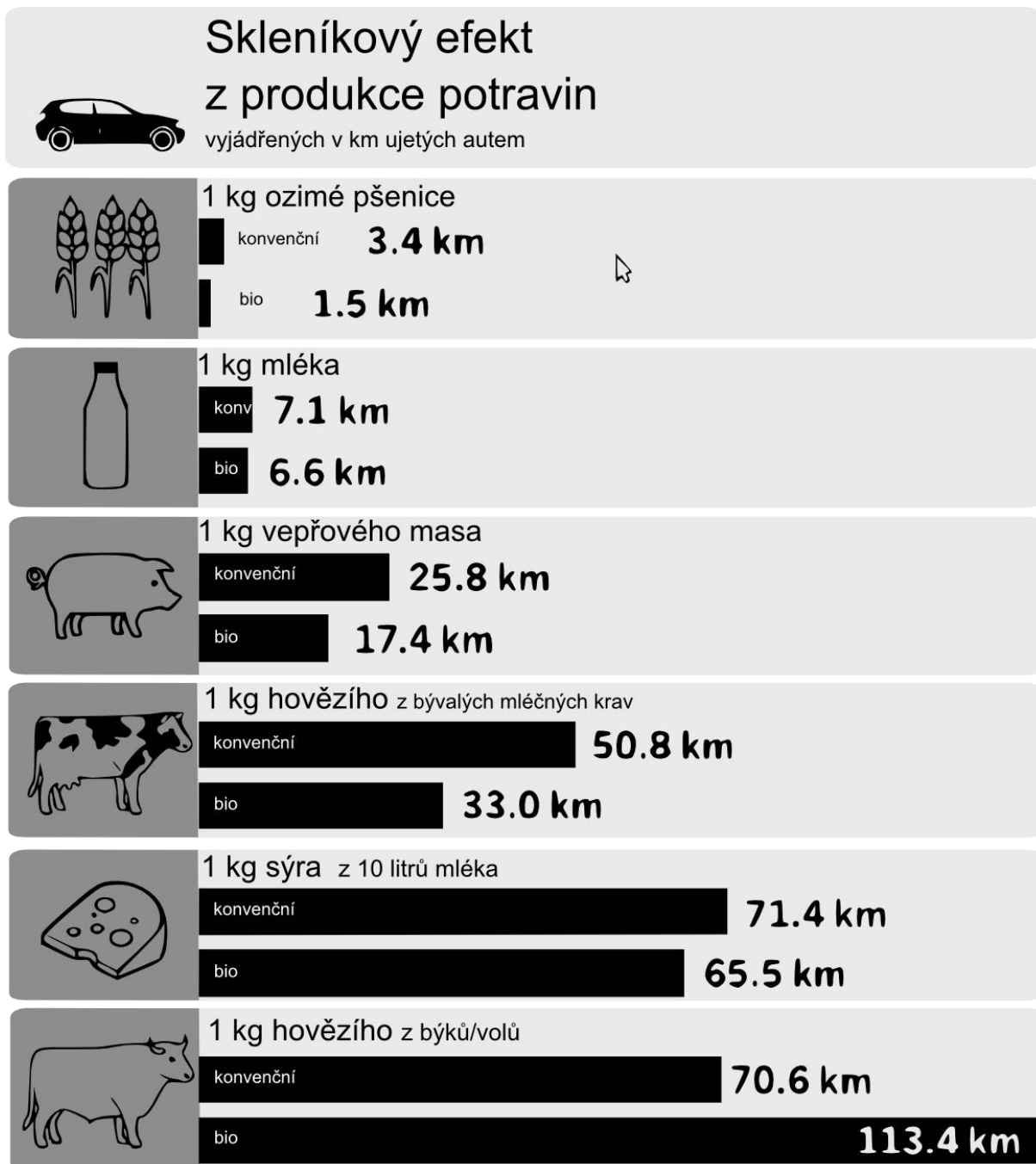
Jaké jsou vlivy mé stravy na klima?¹¹

Jedno kilo pšenice vyrobené konvenčním způsobem způsobí stejné množství emisí skleníkových plynů jako auto (BMW 118d), které ujede 3,4 km. Odpovídající hodnota za kilo ekologicky vyprodukované pšenice je 1,5 km. Nicméně jeden kilogram hovězího masa z ekologicky vykrmeného vola má uhlíkovou stopu odpovídající ujeté vzdálenosti 113 km. Pro konvenčně vyprodukovaný kilogram hovězího by to bylo 71 km. Na 10 litrů mléka, z něhož vznikne jeden kilogram sýra, připadá ekvivalentní dráha 71 km (konvenčně) a 66 km (ekologicky) – viz obrázek 1.

Spotřebitelé konvenčního vepřového masa jsou odpovědní za daleko méně emisí skleníkových plynů než spotřebitelé ekologického hovězího nebo ekologických mléčných výrobků. Jeden kilogram hovězího masa ekologicky vypěstovaného zapříčiňuje čtyřikrát tolik emisí skleníkových plynů než kilogram vepřového masa z klimaticky optimalizované konvenční produkce. Jinými slovy, spotřebitelé ekologického hovězího masa jsou za jeden rok zodpovědní za takové množství emisí, jako stejně velcí jedlíci masa vepřového za čtyři roky (viz obr. 1).¹²

¹¹ Modelový výpočet vlivu osoby na klima za rok byl ve studii proveden pro ozimou pšenici a produkci hovězího, vepřového, drůbeže a mléka. Pro kilogram sýra je brán ekvivalent 10 litrů mléka. Spotřeba potravin je založena na průměrných hodnotách pro Německo podle měření Eurostatu 2002. Klimatický dopad jednotlivých stravovacích návyků je odvozen z průměrné spotřeby hovězího masa, vepřového masa, drůbeže, mléka, sýra a obilovin. V případě stravy bez masa nebo bez mléka byl odpovídající počet kalorií kompenzován vyšší spotřebou obilovin. Škodlivost pro klima tak vychází z exemplárních průměrných spotřeb, nikoliv z aktuálních „nákupních košů“ nějakých skupin spotřebitelů (např. všežravců a vegetariánů).

¹² Skutečnost, že biohovězí z býků zatěžuje klima o 60 % více než jeho konvenční podoba, je dána převážně tím, že roštový chov konvenční způsobuje méně emisí metanu než podestýlkový. Zvýšené emise z podestýlky lze zčásti kompenzovat, jestliže se hnůj ze stájí ukládá rovnou do reaktoru bioplynové stanice. (pozn. překl.)

Kilometry nacestované s BMW 118d při 119 g CO₂ na kilometr

foodwatch/ Dirk Heider

Obrázek 1: Skleníkový efekt z potravinové produkce (vyjádřený v kilometrech ujetých autem).

Porovnáme-li dopady na klima u různých stravy, klimatická tabulka spotřebitelů zemědělských produktů bude vypadat takto: největšími hříšníky z hlediska poškozování klimatu jsou konvenční i ekologičtí všežravci. Tyto zemědělské produkty způsobují ročně emise skleníkových plynů, které by odpovídaly 4758 km cesty autem, např. cestu Helsinky – Florencie a zpět, pro konvenční potraviny. Ekologický všežravec na tom není o moc lépe, jeho cesta by

byla 4377 km. Lepší než ekologický všežravec je konvenční všežravec, který jí vepřové maso. Jeho spotřeba bude 4209 km.

S vyloučením masa, ale ne mléčných produktů je vzdálenost pro konvenční verzi 2 427 km a pro ekologickou 1978 km. Nejlepšími ochránci klimatu jsou ti, kteří nejedí ani maso ani mléčné výrobky. Výsledná vzdálenost jejich stravy je 281 km za rok (pro ekologické), tj. např. vzdálenost Hamburg – Hannover a zpět, nebo 629 km pro konvenční potraviny (viz. obr. 2).

Založeno na průměrné spotřebě jednotlivce v Německu v roce 2002 podle Eurostatu; foodwatch/ Dirk Heider
Kilometry nacestované s BMW 118d při 119g CO₂ na kilometr

Obrázek 2: Skleníkový efekt u různých druhů stravy na obyvatele na rok (přepočten na km v autě).

„Regionální“ není nutně dobré pro klima. Přesvědčení, že nákup regionálních produktů více přispívá k ochraně klimatu, protože doprava způsobuje emise skleníkových plynů, je často iluzorní. Jeden příklad: tradičně vyrobená jablka, která se přepravují v lodích z Nového Zélandu do Německa a jsou spotřebována v Hamburku, škodí klimatu méně než ekologicky vypěstovaná jablka z jižního Tyrolska zakoupená spotřebitelem v Hamburku.¹³ Dopravní náklady s výjimkou letecké dopravy hrají v potravinářském sektoru relativně malou roli, a to jak z hlediska spotřeby energie, tak i jako nákladová položka. Podmínky a způsob výroby jsou obvykle nejdůležitější.

¹³ Elmar Schlich, Äpfel aus deutschen Landen – Energieumsätze bei Produktion und Distribution, Cuvillier, Göttingen, 2008. Viz též http://www.uni-giessen.de/fbr09/pt/PT_Ecology_of_Scale.htm (pozn. překl.)

Shrnutí a požadavky

Zemědělství v Německu produkuje 133 milionů tun ekvivalentu CO₂ ročně – téměř tolik emisí skleníkových plynů jako silniční doprava. Konvenční i ekologické zemědělství značně přispívá ke skleníkovému jevu. Přestože ekologické zemědělství celkově vytváří o 15 až 20 % méně skleníkových plynů, zapříčiňuje více emisí v některých způsobech produkce hovězího. Ekologické značení neobsahuje kritéria s ohledem na spotřebu energie nebo emise skleníkových plynů. Ti, kteří kupují bioprodukty, nemusí tím nutně méně škodit klimatu. Důležitější jsou osobní stravovací návyky, zejména spotřeba hovězího masa a mléka, která je obzvláště klimaticky nešetrná.

V důsledku toho foodwatch požaduje:

1. Zemědělská politika se musí stát součástí klimatické politiky – s konkrétními cíli pro omezení emisí.
2. Nejchopitelnější opatření na úsporu značného množství skleníkových plynů (30 %) je zastavení zemědělského využívání mokřadů (1,4 milionů hektarů) a jejich změnění na chráněné přírodní oblasti.
3. Ekologické zemědělství samo o sobě není zachránce klimatu. Úplná přeměna zemědělství na ekologické by mohla zmírnit emise až o 20 %, ale bylo by nutné rozšířit zemědělskou plochu o 10 milionů hektarů (ze stávajících 18 milionů hektarů). Takové množství není k dispozici ani v Německu ani v Evropě. Dlouhodobě udržitelné snížení emisí o 60 až 80 % vyžaduje pokles ve výrobě masa a mléka o cca 70 %, přičemž zemědělských ploch nepřibude.
4. Systém dotací EU musí být nahrazen systémem environmentálních daní a emisních poplatků, které se aplikují na ekologickou i konvenční produkci. Cílem je zvýšit ceny masa (především hovězího) a mléka, které jsou zvláště škodlivé pro klima, aby klesla poptávka i výroba. Ve stejný čas musí sociální politika zajistit, aby měli lidé dostatek vyvážené stravy.
5. Pěstování plodin pro výrobu pohonných hmot brání účinné politice v oblasti změny klimatu v zemědělském sektoru. Tyto plochy budou potřebné pro pěstování potravin, když dříve obhospodařované mokřady budou znova zavodněné a zemědělství bude celkově převedeno na ekologičtější.
6. CO₂-štítkování výrobků není realizovatelné. Stát musí spotřebitelům poskytnout podrobné informace o vlivu produkce různých potravin na klima.